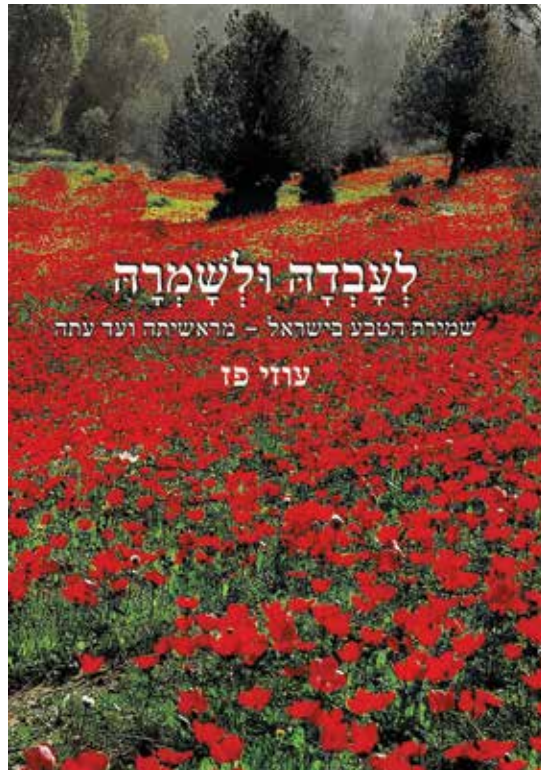

לעבדה ולשמרה, עוזי פז הוצאת מאגנס מהדורה שנייה 2021

הספר סוקר את היסטוריית הפעילויות לשמירת הטבע בישראל, בהקשר למצבו משכבר הימים ועד ימינו, כשמחברו, עוזי פז, מעורב ברבות מפעילויות אלה, הן בשדה והן על שולחן הכתיבה. וכמו שרבים מתבוננים אחורה בתחומים שונים כאשר המדינה נושקת לגבורות, כך גם בא זמנה של שמירת הטבע בישראל שסיפורה המרתק הטבע שיראה אור. וטוב עשה המחבר שהחל בספרו זה בסיפורו של הטבע עוד ב"ימי קדם", קרי בארץ ישראל, שכן "טבע" משמעו תהליך ולא רק מאוסף של פריטים, והשמירה עליו משמעה התערבות בתהליך לשמירת מצב זה או אחר במהלכו המתמשך של התהליך. המחבר מתייחס גם לישות נוספת, זו שלא כ"טבע" המוגדר בקצרה כמשהו שאינו מעשה ידי אדם, אלא ה"נוף", שכדברי המחבר הוא "מושג התלוי בעין המתבונן".

השער השני הוא "עולם החי של ארץ ישראל בין טריסטרם למנדלסון" - לפני כ-300 שנה נצפו במרחבי המזרח התיכון רק 15 מיני עופות מ-500 המוכרים שם כיום; המחבר מאזן את "תרומתו" של ישראל אהרוני, הזואולוג העברי הראשון, להכחדת מינים בתרומתו לשחזור חלקי של עולם החי בארץ ישראל; ארבעה עמודי תיעוד מסוכמים בקיומם של תנינים באזור נחל התנינים. אשר לאייל הכרמל, ניכר שהמחבר "בעמו הוא יושב", ומסביר כי "קרני האיילים אינן חלולות כקרני הצבי אלא מלאות, ולא ישמשו כשופר", ובזכות אהרוני "מוכר סיפור הכחדת אייל הכרמל יותר מכל בעל חיים אחר שנכחד מהארץ".

השער השלישי - "איך הכול התחיל" משמורת החולה כמובן, וזאת לא רק עם זהבי ומנדלסון, אלא אפילו גם עם משה דיין, ובעיקר - עם העיטם לבן-הזנב, וכל זאת למול אלה "שקיצרו את מידותיה של שלמת הבטון והמלט שנחשבה לשיא האופנה הציונית".

ובשער הרביעי - הרשויות - הגנים הלאומיים, שמורות הטבע, והגנים, שביקור הציבור בהן נפוץ יותר מביקוריו באולמות הקולנוע. וכאן מגלה המחבר כי הוא זה שהגה את "צא לנוף אך אל תקטוף", שהביא להצלחה בין החשובות שבשמירת הטבע בישראל. ועוד - "בצבוץ הביצות" אגמון החולה, השבות "יונקי התנ"ך", סיפורו הקשה של הנשר, השקעה בשמירת צבי הים והאזנה ל"זעקת" דגי המים המתוקים של ישראל.

ובפרק האפילוג מסוכם כי נוספו גופים "שלכולם מטרה אחת - להפוך את הסביבה בישראל למקום שנעים לחיות בו".

ולסיום, מומלץ שבמהדורה הבאה יוחלף "שנעים" ל"שניתן". ואסביר: מדובר בשני כלים לקידום הבנת הציבור והרשויות בצורך בשמירת הטבע אך אינם בארגז הכלים שבספר: "השמורה הביוספרית" שעדיין לא השתרשה בישראל, ו"הערכת המערכות האקולוגיות", המזהה את שירותיהן המסופקים באמצעות רכיבי המגוון הביולוגי של המערכות, ומנגישה לציבור את תועלותיהן לאדם, לבריאותו, לכללתו ויחסיו החברתיים. בלעדיהן לא תהפוך הסביבה בישראל למקום שניתן לחיות בו, שכן הפגיעה בטבע חמורה בהרבה מאיבוד ההנאה מהצפייה בצבאים בנגב וההאזנה לשירת השחרור בגני העיר. ●

קריאת הספר ראויה ומומלצת בחום, לא רק בגין תוכנו המאלף אלא גם בתכנונו המקורי, המוליך את הקורא, בשפה שוטפת, קולחת ומדויקת (ואף שוצפת), מ"ימי קדם" והלאה דרך ארבעה שערים, המעצבים את סיפורה ועלילותיה של שמירת הטבע בישראל. סיפורים אלה מאומתים באמצעות שלל מקורות (16 עמודים מתוך 270 עמודי הספר) ואין-ספור תמונות וצילומים רלוונטיים ובאיכות גבוהה, המלווים את הקורא לאורך כל פרקי הספר על ארבעת שערו.

השער הראשון, "נופי ארץ ישראל בראי הזמן", מציג בבהירות את תלות השינויים בצומח המעוצה של הארץ - גם "טבע" וגם "נוף" - בתהפוכות השלטון, החל מ"ימי קדם" ועד "התמורות בנוף מאז הקמת המדינה". החדשנות המרעננת בשער זה היא הכללת כרמי הזיתים לא רק ב"נוף" אלא ממש ב"טבע", וכך גם תעוזתו של המחבר לראות בפרדסים ובשטחי הפקאן כהרחבה, או אולי אפילו תחליף, של ה"חורש הטבעי", ובהתייחס ל"תועלת" של ייבוש החולה, לנבא "כי כיום ההצעה לייבש את ביצת החולה הייתה נדחית".

בשער זה גם מידע על מה שלא היה עולה על הדעת - התרבות הערצבים עקב ההשקיה שהביאה להתפשטות הדוכיפת, והגידול בשטחי החמניות שהביא להתפשטות העורבני, שהביאה לנדירות החוחיות והירקונים. ומעניין וגם קשה להטמיע כי החקלאות, גאות המדינה, הביאה לתנודתיות קיצונית בגודל של אוכלוסיות דורסים (צמצום), קאקים (צמצום) ואפילו צוצלות ובלבולים (גידול).